

СТАН СУЧАСНИХ БАНКІВ ТА ЇХ ДІЯЛЬНІСТЬ НА ФІНАНСОВОМУ РИНКУ УКРАЇНИ

Анотація. Розглянуто стан сучасних банків України, роль та функції банківської системи в умовах становлення фінансового ринку.

Аннотация. Рассмотрены состояние современных банков Украины, роль и функции банковской системы в условиях становления финансового рынка.

Annotation. The state of modern banks of Ukraine, the role and function of the banking system under conditions of financial markets has been considered.

Ключові слова: банк, кредитно-банківська система, банківські операції, фінансовий стан.

Банківська система є фундаментом грошової стабільності країни і запорукою її успіху. Банки України залишаються одним із найбільш потужних і активних учасників ринку фінансових послуг. Їх слід характеризувати як фінансові організації або підприємства, які виробляють, зберігають, надають, розподіляють, обмінюють, контролюють грошові потоки та обіг цінних паперів. У сучасних умовах банки становлять сильний інструмент у структурній політиці і регулюванні економіки. Сьогодні зростає інтерес до різних напрямків їх діяльності та методів управління ними, тому проблеми, пов'язані з банківською системою, є актуальними.

Дослідження різних аспектів діяльності ринку банківських послуг привертало та привертає увагу багатьох вітчизняних і зарубіжних науковців та практиків, що пояснюється розширенням спектра, оновленням і модернізацією банківської діяльності. Роль та функції банківської системи в умовах становлення та розвитку фінансового ринку знайшли своє відображення в наукових працях голови ради міністрів Криму, заслуженого економіста України А. Бурдюгова, академіка, доктора економічних наук, професора О. Васюренка, політика, кандидата економічних наук В. Кісільова, завідувача кафедри банківської справи Харківського національного економічного університету, доктора економічних наук О. Колодізева та ін.

Метою цієї роботи є дослідження стану банків, їх ролі на фінансовому ринку та визначення рекомендацій щодо вдосконалення банківської системи України. На думку автора, вони є однією із найважливіших і невід'ємних складових сучасної ринкової економіки.

Банки – це кредитно-фінансові установи, що акумулюють грошові кошти та інші нагромадження (золоті запаси, цінні папери та ін.), надають кредити, здійснюють грошові розрахунки, випуск в обіг цінних паперів, операції з золотом та інші функції. Як юридичні особи вони економічно незалежні від органів державної влади у рішеннях, пов'язаних з їх оперативною діяльністю, а діють у межах чинного законодавства.

На думку багатьох авторів, банк виник, коли з'явилася потреба в мережі спеціальних установ, які б регулювали заплутаний грошовий обіг і проводили кредитні операції. Деякі вчені вважають, що банки з'явилися ще за античного і феодального господарства, коли виникла потреба в посередниках при здійсненні платежів. Перший банк у сучасному його розумінні виник в Італії у 1407 році в Генуї.

Розглянемо класифікацію та функції банківської системи в економіці ринкового типу. У такій економіці кредитно-банківська система представлена великим набором банків та пов'язаних з ними різноманітних кредитно-фінансових установ [1, с. 27]. Класифікація банківської системи наведена на рис. 1.

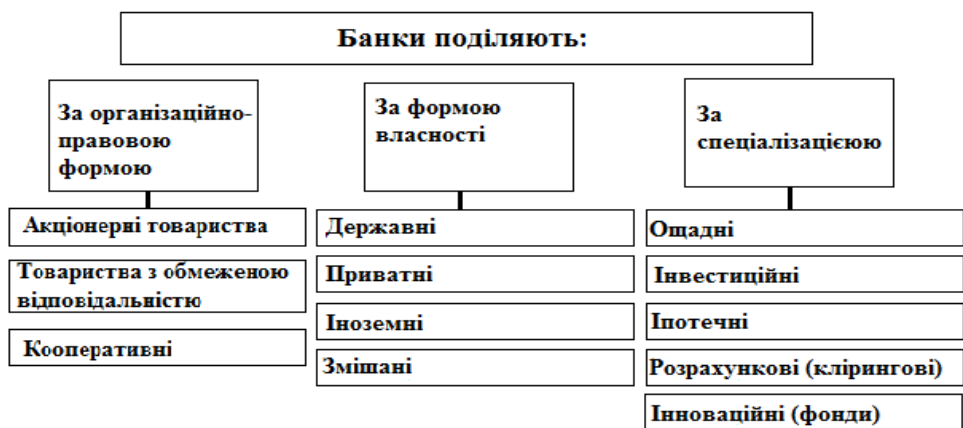

Рис. 1. Класифікація банківської системи України

Досліджуючи питання ролі і місця банківської системи на фінансовому ринку, перш за все вчені виділяють дві основні її функції: забезпечення економіки необхідною кількістю засобів платежу за рахунок ефекту мультиплікатора і перетворення заощаджень в інвестиції.

Банк відповідно до наданої йому Національним банком України ліцензії та за Законом України "Про банки і банківську діяльність" має право здійснювати такі операції:

- приймання депозитів від фізичних і юридичних осіб;
- відкриття та ведення поточних рахунків клієнтів;
- факторингові та лізингові операції;

надання послуг з відповідального зберігання цінностей та документів в орендованих сейфах; випуск банківських платіжних карток і здійснення операцій з використанням цих карток (а також чеків, векселів та інших оборотних платіжних інструментів); надання консультаційних та інформаційних послуг щодо банківських операцій.

Але головне завдання будь-якого банку – це підтримка економічної безпеки, тобто здатність протистояти деструктивним впливам на фінансовому ринку та забезпечити виживання в конкурентній боротьбі банківського бізнесу. Підтримка економічної безпеки на гідному рівні та її постійне вдосконалення – це основа стратегічного менеджменту в банку. Отже, їх основне завдання, яке існує і сьогодні, – забезпечення фінансової стійкості, платоспроможності та ліквідності банківської системи загалом.

Сьогодні в Україні більше половини фінансового ринку контролюють 6 найбільших рейтингових банків: Промінвестбанк, Ощадбанк, Приватбанк, "Україна", Укрсоцбанк і "Аваль". Станом на 1 травня 2011 року кількість банків в Україні з ліцензією НБУ 177, і більшість з них – публічні акціонерні товариства. Країна не має потреби в такій кількості банків, тому 18 банків перебувають у стані ліквідації за рішенням НБУ [2, с.151].

У 2010 році до банківської системи населення країни принесло понад 60 мільярдів гривень [3]. Відновлювальна програма МВФ дозволила суттєво наростити резервні активи. На кінець 2010 року їх обсяг досяг 34,6 млрд дол. США. Загалом за 2010 рік за капітальним і фінансовим рахунком сформувалася нестача у розмірі 7,7 млрд дол. США (на відміну від 12 млрд дол. у 2009 році) [4, с. 3].

Економічна безпека – це такий стандарт держави, коли вона функціонує в оптимальному режимі, тобто з найбільшою надійністю. Перші позиції в рейтингу надійності депозитних внесків зайняли такі банки – Укрексімбанк, ОТП Банк та Ощадбанк. Ці установи мають високі показники достатності власного капіталу і рентабельності, а також прийнятний рівень боргів. Приватбанк закінчив 2010 рік з найбільшим у системі прибутком, а Райффайзен Банку Аваль дещо відстав через спад роздрібного депозитного портфеля на 6% за 2010 рік. УкрСиббанк теж вважається надійним, але вже другий рік поспіль демонструє великі збитки. Незважаючи на це, банк на 30% збільшив обсяг залучених депозитів населення та спирається на потужну фінансову підтримку з боку акціонерів [3]. Оцінка та поділ деяких банків на рівні зображені на рис. 2.

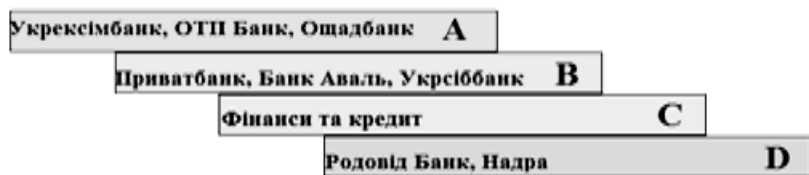

Рис. 2. Фінансова оцінка деяких банків, поділ на рівні:

А – "надійний", В – "стабільний", С – "задовільний", D – "поганий"

Аналіз фінансових результатів діяльності будь-якого банку дозволяє не тільки контролювати дотримання норм встановлених законом, але й управляти фінансовою стійкістю. За даними рейтингу банків України за 2011 рік, за показником "Фінансовий результат" на 01.12.2011 р. у п'ятірці лідерів за цим показником опинилися Приватбанк, "Дельта", ОТП Банк, Ощадбанк та ВТБ Банк. Ці банки отримали найбільший прибуток від реалізації своїх послуг. Вони мають додатні показники прибутковості статутного капіталу та прибутковості активів. Загалом ураховуючи дані близько

150 банків, Україна має від'ємні показники в рейтингу за фінансовими показниками. Загальний прибуток від'ємний і дорівнює 2 млрд грн [5].

Минулий рік виявився досить стабільним для вкладників банків. Страх втрати заощаджень під час кризи поступився бажанню зберегти гроші від інфляції, про що свідчать дані, подані на рис. 3.

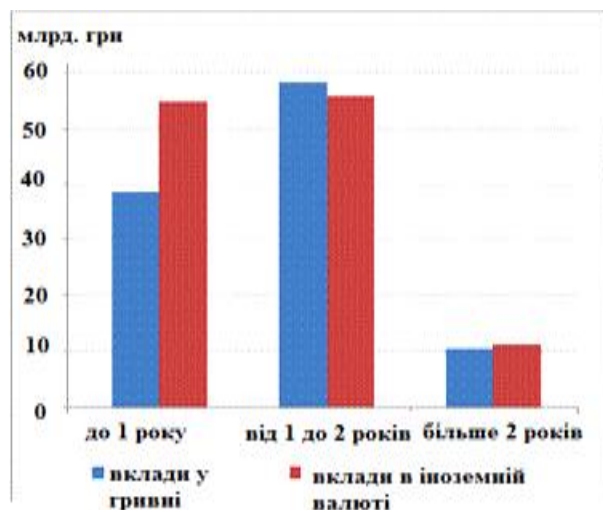

Рис. 3. Депозити фізичних осіб в українських банках за строками і валютами в липні 2011 р. [3]

Капітал українських банків за останні чотири місяці 2011 року зріс приблизно на 6%. Аналізуючи стан ринку банківських послуг у аспекті залучення коштів від фізичних осіб, динаміка грошових вкладів у населення за останні кілька років свідчить про зростання довіри громадян до банків і зацікавленості банкірів до збільшення частки залучених коштів населення у своїх активах.

Ринок банківських послуг є дуже потужним сегментом вітчизняного фінансового сектору. 95% від загальних активів фінансових установ України припадає на нього. Вивчення стану банківського ринку дає підстави стверджувати, що він в основному сформований і відповідає вимогам нинішнього періоду, у тому числі рекомендаціям Базельського комітету з питань банківського нагляду. Протягом останніх років підвищилась конкурентоспроможність українських банків. Про стабільність їх розвитку свідчить збільшення відношення основних показників діяльності банків до ВВП. За 2006 – 2010 рр. відношення активів до ВВП збільшилося до 86,8%, кредитних операцій – 68,1%, зобов'язання – до 74,3%, балансового капіталу – до 9,8% [2, с.150]. Динаміка приросту капіталів та активів наведена на рис. 4.

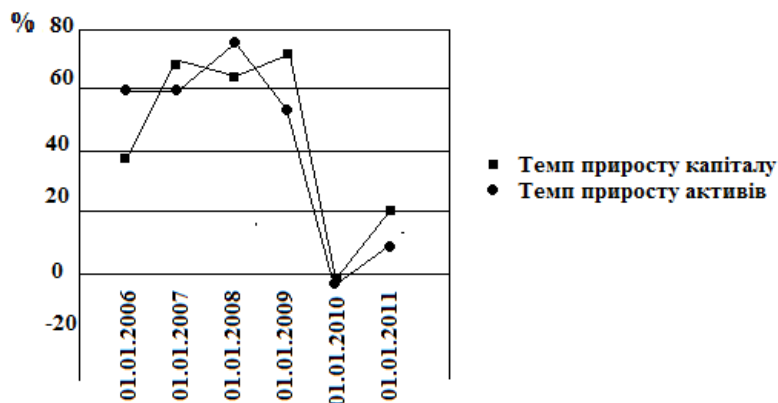

Рис. 4. Динаміка приросту капіталу та активів з 2006 по 2011 роки

Проблема ринку фінансових послуг України полягає у відсутності фінансових ресурсів на цьому ринку для забезпечення інвестиційного попиту відносно реального сектору економіки. І вирішення цієї проблеми передбачає створення умов, які б дозволили додатково залучити

внутрішні фінансові ресурси, зокрема заощадження населення та "тіньовий капітал", до інвестиційної діяльності, а також створити привабливі умови для іноземних інвесторів.

До жовтня 2011 року зведений платіжний баланс був з дефіцитом у 1,7 млрд дол. США. Цей же показник на початку року був значно гіршим. Це відбулося через зниження припливу капіталу за фінансовим рахунком, у той час як дефіцит поточного рахунку продовжував зростати. Основним фактором зростання дефіциту поточного рахунку до 2,7 млрд дол. США був високий інвестиційний попит. Таке збільшення значною мірою було спричинене урядом, який суттєво збільшив свої капітальні видатки через необхідність підготовки до Євро-2012.

Необхідно виділити пріоритети, які можуть забезпечити сталий розвиток банківського ринку та економіки загалом і сформувані заходи щодо їх досягнення. Для ефективного виходу українських банків на світовий фінансовий ринок необхідно вжити комплекс заходів нормативно-правового, економічного та інституціонального характеру. Основними з них є:

визначення незадоволених потреб клієнтів щодо банківського обслуговування та їх задоволення на основі пропозиції нових банківських продуктів і різних форм та способів надання послуг;

створення умов прискореного розвитку регіонів та вирівнювання їх стану через збільшення фінансування та кредитування перспективних напрямів господарської діяльності;

налагодження законодавчого і судового захисту прав та інтересів банків;

налагодження системи гарантування вкладів населення [2, с. 154–155];

при застосуванні законодавства про банкрутство підходи не повинні бути занадто жорстокі; населенню не потрібні масові банкрутства банків;

створення територіальних банківських спілок для відстоювання своїх прав на місцевому та всеукраїнському рівнях.

За останній час значно загострилась конкуренція банків за вкладників. Постійно зростаюча кількість банків, фінансових компаній, небанківських кредитних установ веде боротьбу за місце на фінансових ринках. Банкам доводиться постійно переглядати умови надання кредитів та депозитів, свої плани розширення і зростання, оцінювати рівні прибутковості і ризику в нових конкурентних умовах.

Істотне підвищення ефективності діяльності фінансового ринку та ринку банківських послуг – головна мета українських банків. Розширення сфери банківських послуг дозволить залучити більшу кількість клієнтів і реалізувати нові продукти ринку. А приплив нових клієнтів зумовлює збільшення навантаження на існуючу філіальну мережу та підтримку високих стандартів обслуговування.

Банківські установи працюють на ринку банківських послуг із різною ефективністю. Людина шукає ті банки, які бездоганно обслуговують клієнтів і роблять це з мінімальними витратами. Також багато хто віддає перевагу банкам, які дають більше інформації про банківські операції та діяльність усього банку загалом. Підвищення довіри до банків – це актуальне завдання загальнодержавної ваги. І зволікання з її вирішенням гальмує розвиток ринку.

Державна політика має бути спрямована на формування інформаційного виходу банків у світовий фінансовий простір. Вона потребує: здійснення комплексу заходів, спрямованих на виявлення фактів недобросовісної конкуренції на внутрішньому ринку; проведення банками України за кордоном аналізу зовнішніх ринків для виявлення можливостей розширення присутності на них.

Нерозвиненість банківського сектору стримує входження України в глобальний конкурентний простір. Про це свідчить показник банківської платоспроможності, який залишається досить низьким порівняно банками інших країн протягом останніх років. Зростання іноземного капіталу на національному фінансовому ринку є поштовхом до розвитку конкуренції на ринку капіталів, покращення рівня обслуговування, підвищення ставок за депозитами. Важливим напрямом валютної політики України повинно стати прогнозування курсів валют, а також докладання всіх зусиль для досягнення конвертованості національної валюти – гривні.

Особлива увага повинна приділятися реструктуризації багатьох банківських установ з метою злиття слабких банків, з одного боку, та підтримки ефективних і стійких банків у виході на міжнародний рівень – з іншого. Одне з найважливіших завдань – підтримання стійкості та надійності банківської діяльності при одночасному забезпеченні необхідного рівня доходності банківських операцій [1, с. 29]. Потужна банківська система є необхідною умовою забезпечення сталого економічного зростання в Україні.

Головною функцією банківського нагляду є виявлення проблемних банків і застосування відповідних заходів щодо них. Критерії проблемної діяльності ґрунтуються на аналізі основних показників фінансового стану комерційного банку. Ці показники узагальнені в системі CAMEL (рис. 5).

Рис. 5. Структура оцінювання фінансового стану банків за системою CAMEL

Після оцінки всіх п'ятьох компонентів системи виводять сукупний рейтинг банку. Високі оцінки мають надійні банки, виявлені проблеми яких можна вирішити в процесі звичайної роботи. Їх фінансовий стан стійкий до змін та не викликає в органів нагляду приводу до занепокоєння. Найнижчі оцінки мають банки з великими недоліками у фінансовій діяльності та нестабільним становищем. Ці банки не здатні самостійно підтримувати працездатність, їх рівень економічної безпеки дуже низький.

У разі невідповідності вимогам Національний банк застосовує заходи впливу: письмові застереження, розпорядження щодо обмеження або припинення здійснення окремих видів операцій з високим рівнем ризику, розпорядження щодо відсторонення посадової особи, розпорядження щодо примусової реорганізації банку, скликання загальних зборів учасників, ради правління банку з метою прийняття програми фінансового оздоровлення [6, с.138].

Програма фінансового оздоровлення містить:

аналіз причин, унаслідок яких погіршився фінансовий стан і платоспроможність;

визначення показників діяльності банку, яких передбачається досягти після виконання заходів; конкретні заходи, спрямовані на покращення фінансового стану банку.

Вони включають:

формування резервних фондів;

ліквідація збиткових філій;

внесення потрібних змін до системи управління підрозділами центрального апарату банку та його установами;

продаж інших активів, які не приносять прибутку, з метою підвищення ліквідності банку;

проведення реорганізації банку через приєднання іншого [6, с.145–147].

Сьогодні стан розвитку економіки України потребує постійної уваги до комерційних банків та всієї системи загалом, проведення політики, спрямованої на створення сприятливих умов для їх стабільного та ефективного функціонування.

Наук. керівн. Зайцева І. С.

Література: 1. Васюренко О. В. Банківські операції / Васюренко О. В. – К.: Вид. "Знання", 2006. – 311 с. 2. Шевцова М. Ю. Ринок банківських послуг: динаміка розвитку та сегментації / Шевцова М. Ю., Солодовник Ю. О. // Вісник Дніпропетровського університету. Серія "Економіка". – Дніпропетровськ: ДНУ, 2011. – № 5 (2). – С. 149–155. 3. Фортіншурер: Інтернет-журнал про страхування в Україні та СНД. Рейтинг банків України. – Режим доступу: <http://forinsurer.com/ratings/nonlife/>. 4. Фінансовий ринок України / гол. ред. Б. Фещенко. – К.: Вид. ЗАТ "Українське агентство фінансового розвитку", 2011. 5. Офіційний сайт НБУ. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua/control/uk/index>. 6. Грушко В. І. Банківський нагляд / Грушко В. І., Лалтєв О. С., Любунь К. С. – К.: Центр навчальної літератури, 2004 – 264 с. 7. Офіційний сайт газети "Економічна правда". – Режим доступу: <http://www.epravda.com.ua/publications/2011/02/11/270916/>.